

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשל"ב

באתי לגני אחותי כלה¹, ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהמאמר דיום ההסתלקות ויום ההילולא שלו², דאיתא במדרש רבה (במקומו) לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שע"י הענינים הבלתי רצויים (מתחיל מחטא עץ הדעת) נסתלקה השכינה מלמטה למעלה עד לרקיע השביעי, ואח"כ עמדו צדיקים (מתחיל מאברהם אבינו, אחד הי' אברהם³) והורידו את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין⁴, והורידה למטה בארץ. וענין זה (המשכת וירידת השכינה למטה בארץ, שהיתה ע"י משה) הי' בעיקר⁵ בבית המקדש⁶, כמ"ש⁷ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ולהעיר, שבמדרש שם מדבר בנוגע להזמן שבו היתה המשכת השכינה למטה, שעיקר השראת השכינה בארץ היתה ביום שהוקם המשכן, ובהמאמר מדבר בנוגע להמקום שבו נמשכה השכינה, דעיקר ההמשכה הוא במשכן ומקדש, ועי"ז נמשך גילוי אלקות גם בכללות העולם.

(ב) **וממשיך** בהמאמר דיוק לשון הכתוב ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל⁸. וזהו צדיקים יירשו ארץ ושכנו לעד עלי⁹, שצדיקים הם משכינים (ממשיכים¹⁰) את השכינה שנק' עד, שוכן עד מרום וקדוש¹¹, שתהי' בגילוי למטה. ויש לומר, דזה שמביא

(1) שה"ש ה, א.

(2) ד"ה באתי לגני הי"שית (גדפס בסה"מ ה'תש"י ע' 111 ואל"ך), שניתן על ידי בעל המאמר ליו"ד שבט הי"שית, יום הסתלקותו.

(3) יחזקאל לג, כד.

(4) ויק"ר פכ"ט, יא.

(5) משא"כ במ"ת — ראה לקמן ס"ב.

(6) כ"ה הלשון (בבית המקדש) בהמאמר — אף שלכאורה הול"ל במשכן, או במקדש (כלשון הפסוק). ולכאורה יש לומר, דזה שאומר בבית המקדש, הוא, כי המשכן הי' דירת עראי (שמואל"ב ז, ו. שהש"ר פ"א, טז (ג)) ועיקר השראת השכינה היתה בבית המקדש. וראה לקמן ס"ב, דע"י המשכן שעשה משה ניתן הכח על המשכת השכינה בבית המקדש.

(7) תרומה כה, ת.

(8) הובא בלקו"ת ר"פ נשא (כ, סע"ב) בשם "ארז"ל. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים — טט, ב). ועוד. — נסמן בלקו"ש חכ"ז ע' 414.

(9) תהלים לו, כט.

(10) ראה מ"כ ומהר"ו לבמדבר פ"ג, ב. מהר"ו לבר"ר פ"ט, ז.

(11) כ"ה בהמשך ההילולא. וראה ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח הערות 27-28 (סה"מ מלוקט

ח"ב ע' רמ).

בהמאמר פירוש הפסוק צדיקים יירשו ארץ גו' לאחרי שמבאר שעיקר ההמשכה היתה במשכן¹² ולאחרי שמבאר דבתוכם לשון רבים הוא בתוך כל אחד ואחד מישראל, הוא לרמוז, דזה שצדיקים ממשיכים את השכינה למטה (וישכנו לעד עלי'), הכוונה בזה היא לא רק לשבעה הצדיקים שמאברהם עד משה, אלא לכאו"א מישראל, ועמך כולם צדיקים¹³. היינו, דבזה שנאמר ושכנתי בתוכם (לשון רבים) שקאי (גם) על כאו"א מישראל, שני ענינים. שבכחו של כאו"א מישראל להיות משכן ומקדש לו ית', שיהי' שוכן בו עיקר שכינה [באותו האופן ממש כמו שהי' בבית המקדש] — ושכנתי בתוכם. וגם, שעיי"ז יומשך גילוי אלקות בעולם — וישכנו לעד עלי' (בארץ).

ולהוסיף, דזה שהפירוש דושכנתי בתוכם (לשון רבים) הוא בתוך כאו"א מישראל בא (בהמאמר) בהמשך לזה שהורדת והמשכת השכינה למטה היתה ע"י משה, הוא, כי הכח שבכ"א מישראל להמשיך שיהי' שוכן בו עיקר שכינה הוא ע"י המשכת עיקר שכינה למטה שהיתה ע"י משה. דכמו שהירידה וההמשכה למטה שהיתה במתן תורה, וירד הוי' על הר סיני¹⁴, היתה באופן שעיי"ז ניתן הכח שגם לאחרי מ"ת יוכלו להמשיך גילוי אלקות למטה [דזהו שארז"ל¹⁵, שבמתן תורה נתבטלה הגזירה דעליונים לא ירדו למטה, דענין ביטול הגזירה הוא שמכאן ולהבא יכול להיות ירידת עליונים למטה], עד"ז הוא בנוגע להירידה וההמשכה למטה שהיתה ע"י המשכן שעשה משה [דמהמעלות שבהמשכה שהיתה במשכן לגבי ההמשכה שהיתה במתן תורה הוא¹⁶, דההמשכה למטה שהיתה במתן תורה היתה מצד דלמעלה (ולכן הי' הגילוי רק לפי שעה), וההמשכה במשכן היתה באופן שהמטה (הדברים הגשמיים שמהם נעשה המשכן) נעשה כלי להגילוי], דע"י שמה שהוריד והמשיך את השכינה במשכן באופן שהמטה נעשה כלי להגילוי, עיי"ז ניתן הכח להמשיך אלקות באופן זה בבית המקדש, וגם בהמקדש הרוחני שבכאו"א מישראל. וע"י שההמשכה בהמשכן היתה באופן שעיי"ז נמשך גילוי אלקות גם בכללות העולם, נעשה עד"ז גם בהמקדש הרוחני שבכ"א מישראל, דהשראת השכינה שבהאדם (ושכנתי בתוכם) תהי' באופן שעיי"ז יומשך גילוי אלקות גם בעולם (וישכנו לעד עלי').

ג) וממשיך בהמאמר, דהטעם על זה שעיקר שכינה בתחתונים היתה, הוא, כי תכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות הוא שנתאוה

(12) ובפרט שבמדרש מובא פירוש הפסוק לפני שאומר שהשראת השכינה היתה בהקמת המשכן, ובהמאמר משנה סדר הענינים.

(13) ישע"י ס, כא.

(14) יתרו יט, כ.

(15) ראה תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

(16) ראה סה"מ תרמ"ג ע' רכב.

הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹⁷. ומבאר, דזה שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים הוא שיהי' גילוי אלקות למטה ע"י עבודת האדם, ע"י אתכפיא ואתהפכא. [ויש לומר, דמ"ש בהמאמר שהגילוי אלקות למטה הוא ע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא קאי זה (גם) על נתאוה כו' דירה בתחתונים. היינו, דבזה שנתאוה שתהי' דירה בתחתונים, כמה ענינים. שיהי' גילוי אלקות למטה — בתחתונים, ושהגילוי אלקות למטה יהי' לא ע"י המשכה מלמעלה אלא ע"י עבודת האדם — עבודת התחתונים, ושהעבודה שעל ידה יומשך הגילוי למטה תהי' העבודה דאתכפיא ואתהפכא — עבודה שמצד ענין התחתונים]. וממשיך בהמאמר, דהגילוי שנמשך למטה ע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא הוא גילוי שלמעלה משייכות לעולמות. [וזהו שע"י ועשו לי מקדש היתה המשכת עיקר שכינה למטה, דעיקר שכינה הוא האור שלמעלה משייכות לעולמות¹⁸, כי העבודה דעשיית המשכן היא העבודה דאתכפיא ואתהפכא, וע"י עבודה זו הוא המשכת האור שלמעלה מעולמות, עיקר שכינה]. וכמאמר¹⁹ כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, דפירוש בכולהו עלמין הוא אור שהוא בכולהו עלמין בשוה, והוא האור שלמעלה משייכות לעולמות, וע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא נמשך²⁰ אור זה.

ד) **וממשיך** בהמאמר בפרק שני (הפרק השייך לשנה זו²¹), שהעבודה שהיתה במשכן ומקדש היא העבודה דאתכפיא המביאה לאתהפכא. ולכן אחת העבודות²² שהיו במקדש היא עבודת הקרבנות, כי ענין עבודת הקרבנות הוא אתכפיא ואתהפכא (כדלקמן). והנה הקשר דענין זה [שהעבודה שהיתה במשכן ומקדש היא העבודה דאתכפיא ואתהפכא] עם המבואר בתחלת ההמשך (בפשטות) הוא, דכיון שהמשכת עיקר שכינה בתחתונים היתה בעיקר במשכן ומקדש, והמשכת עיקר שכינה למטה היא ע"י

17) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

18) ראה בארוכה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"א בתחלתו).

19) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב. וראה גם שם סז, ב. קפד, א). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

20) ונקראת המשכה זו בשם "אסתלק", לפי שהוא גילוי האור שבבחינת רוממות (תו"א שם).

21) תשל"ב (שנת אמירת מאמר זה) — שנה השני' ללימוד ההמשך בפעם השני'. ובשנה זו (תשנ"ב) לומדים פרק זה דההמשך בפעם השלישית. — ראה ב"פתח דבר" לד"ה זה ה'תשכ"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' רלח).

22) ויש לומר, שפירוש "אחת העבודות" הוא — העבודה המיוחדת והעיקרית* שבמקדש, שהרי ענינו של ביהמ"ק הוא — "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה). וראה בההמשך רפ"ג: עיקר העבודה במשכן ומקדש .. עבודת הקרבנות.

(* ולהעיר מתוד"ה עד אחת — מנחות יח, א.

העבודה דאתכפיא ואתהפכא, לכן, עיקר העבודה שהיתה במשכן ומקדש היא העבודה דאתכפיא ואתהפכא. אלא, שבתחלת המאמר מדבר בענין המשכת עיקר שכינה למטה (ושכנתי בתוכם) שע"י עשיית המשכן (ועשו לי מקדש), ובפרק זה מוסיף, שגם ההמשכה במשכן ומקדש [לאחרי עשייתו, דהמשכה זו היא נעלית יותר מההמשכה שהיתה ע"י עשיית המשכן] היא ע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא. ולכן, עיקר העבודה שהיתה במשכן ומקדש היא עבודת הקרבנות, אתכפיא ואתהפכא.

ה) **וממשיך** בהמאמר, דעבודת הקרבנות היא עבודה רוחנית שבנפש. ומביא רא"י על זה מענין השתתפות הכהנים והלויים בעבודתם ושירם וזמרים בעת הבאת הקרבן, שהם ענינים רוחניים. [וכמבואר בכ"מ²³, דההמשכה שבקרבנות היתה ע"י עבודת הכהנים, וההעלאה דהקרבנות היתה ע"י השירה והזמרה דהלויים²⁴]. וזהו מ"ש²⁵ אדם כי יקריב מכם גו', אף שלכאורה הי' צריך לומר אדם מכם כי יקריב, שבזה מרמז, שהקרבן צריך להיות לא רק מן הבהמה כפשוטה אלא גם מכם (פון אייך אַליין), מן הבהמה שבלבו של אדם. ויש לומר, דמ"ש בהמאמר שעבודת הקרבנות היא (גם) עבודה רוחנית בנפש האדם [אף דזה שעבודת הקרבנות היא העבודה דאתהפכא הוא גם בקרבנות כפשוטם, דכשלוקחים בהמה שחיותה היא מקליפת נוגה²⁶ ועושים אותה קרבן להוי', הו"ע אתהפכא חשוכא לנהורא], שייך למ"ש בתחלת המאמר, דפירוש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (לשון רבים) הוא בתוך כל אחד ואחד מישראל. דמזה מובן, דכמו שבמשכן ומקדש, היתה עיקר ההמשכה ע"י עבודת הקרבנות²⁷ [דהגם שההמשכה שנמשכה בו ע"י עשיית המקדש היא המשכה נעלית ביותר (שע"י ועשו לי מקדש נעשה ושכנתי בתוכם, ושכנתי אני בעצמי), מ"מ, ההמשכה שנמשכה בו ע"י עבודת הקרבנות היא נעלית עוד יותר], עד"ז הוא בנוגע להמקדש שבכ"א מישראל, שגם לאחרי העבודה דועשו לי מקדש (שהאדם עושה את עצמו למקדש לו ית'), שע"ז נעשה ושכנתי בתוכם, צריכה

23) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי (בהוספות) ויצא קלג, א ואילך. ביאורו"ז להצ"צ שם ע' קב. ובכ"מ.

24) כ"ה גם בד"ה באתי לגני ה'תשי"ב (סה"מ מלוקט ח"א ע' יט). ועפ"ז יומתק מה שבהרא"י מהשתתפות הכהנים והלויים אומר בהמאמר "שזהו עבודה רוחנית" — ולא עבודה רוחנית שבנפש, או שבנפש האדם (כהלשון בהמאמר לפני"ז ולאח"ז) — כי (גם) ההמשכה וההעלאה דקרבנות כפשוטם היו ע"י הכהנים והלויים, ולכן הרא"י מהשתתפות הכהנים והלויים היא רק שעבודת הקרבנות היא עבודה רוחנית, והרא"י על עבודת הקרבנות בנפש האדם היא ממ"ש אדם כי יקריב מכם.

25) ויקרא א, ב.

26) תניא פ"ז בתחלתו. שם רפ"ז. ובכ"מ.

27) וכמוכּוּבן גם מזה שענינו של מקדש הוא "בית לה" מוכּוּבן להיות מקריבים בו הקרבנות ("כנ"ל הערה 22).

להיות העבודה דאדם כי יקריב מכם, שע"ז תומשך בו המשכה נעלית עוד יותר, עיקר הענין דושכנתי בתוכם²⁸.

(ו) **ויובן** זה בהקדים מ"ש בהמאמר (בתחילת הפרק), שהעבודה שהיתה במשכן ומקדש היא העבודה דאתכפיא המביאה לאתהפכא. דבתחלת המאמר אומר, שהעבודה שעל ידה הוא המשכת עיקר שכנה למטה היא העבודה דאתכפיא ואתהפכא [דהגם שמביא שם את המאמר כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, מ"מ מדבר בשני הענינים, אתכפיא ואתהפכא. ואדרבא, עיקר הביאור (בתחילת המאמר) הוא בהמעלה דאתהפכא, דע"י שהחושך נהפך לאור נעשה יתרון האור], ובפרק זה (פרק שני), כשמדבר בהעבודה שהיתה במשכן ומקדש (לאחרי עשייתם), אומר, שהעבודה במשכן ומקדש היא העבודה דאתכפיא המביאה לאתהפכא²⁹. ויש לומר, דמהביאורים על זה שהמשכה שע"י עבודת הקרבנות היא המשכה נעלית יותר מהמשכה שע"י עשיית המקדש (כנ"ל סעיף ה), הוא, כי ההדגשה בהעבודה דעשיית המקדש הוא הענין דאתהפכא³⁰ [שהאדם והעולם נהפכים להיות מקדש לו ית'], והחידוש שבעבודת הקרבנות הוא שבה מודגש (גם) הענין דאתכפיא (כדלקמן), וההמשכה שע"י העבודה דאתכפיא היא נעלית יותר מהמשכה שע"י העבודה דאתהפכא³¹. ועפ"ז יש להוסיף ביאור בזה שמבאר (ובארוכה) הענין דעבודת הקרבנות כמו שהוא בעבודת האדם, כי בקרבנות כפשוטם, ניכר בגילוי רק הענין דאתהפכא [שהבהמה שחיותה מקליפת נוגה נהפכה להיות קרבן להוי"], והענין דאתכפיא שבעבודת הקרבנות ניכר יותר בעבודת הקרבנות שבנפש האדם.

וביאור הענין דאתכפיא שבעבודת הקרבנות, יובן בהקדים, שהמעלה שבאתכפיא על אתהפכא היא, דענין אתהפכא הוא שהדבר נשאר במציאותו אלא שמציאותו היא מציאות דקדושה, ואתכפיא הו"ע הביטול, יציאה ממציאותו³¹. וזהו הטעם על זה שהמשכה שע"י העבודה דאתכפיא היא נעלית יותר מהמשכה שע"י העבודה דאתהפכא, כי ע"י שהאדם יוצא מהמציאות שלו ונעשה בחינת אין, הוא מעורר וממשיך בחינת אין האמיתי (שלמעלה ממציאות)³¹. ועפ"ז יש לבאר השייכות דעבודת הקרבנות (גם)

(28) ועפ"ז מובן מ"ש בהמאמר בסוף הפרק, לאחרי הביאור דעבודת הקרבנות בנפש האדם "וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד כו".

(29) היינו, שעיקר הענין כאן הוא אתכפיא. ולהעיר ממ"ש בסיום הפרק "ע"י עבודתו בבחינת אתכפיא והעיקר המביא לידי אתהפכא", היינו שמדבר גם באתכפיא שאינו מביא לאתהפכא.

(30) ועפ"ז מובן מה שבפ"ג ובפ"ה מובא רק הענין דאתהפכא, כי מדבר שם בענין עשיית המשכן.

(31) תו"א ויקהל פט, גיד. הוספות לתו"א שם קיד, גיד. ובכ"מ.

דקרבות כפשוטם) לאתכפיא, כי ענין הקרבות הוא העלאה מלמטה למעלה (כדלקמן ס"ח ואילך), דענין ההעלאה מלמטלמ"ע הוא שהתחתון מתבטל ממציאאטו ונכלל בהעלין ובפשטות הוא, שהבהמה היתה נשרפת (מתבטלת ממציאאטה) ונכללת באש שלמעלה, וענין זה [שהיש בטל ונעשה בחינת אין] הוא תוכן הענין דאתכפיא.

ז) ויש להוסיף, דענין זה [המעלה שבענין ההעלאה מלמטלמ"ע (ביטול היש לאין) שבעבודת הקרבות] שייך להמבואר בתחלת ההמשך, שתכלית הכוונה דבריאת והתהוות כל העולמות הוא שעל ידם תהי' התהוות עוה"ז התחתון, ועי"ז תושלם הכוונה דדירה בתחתונים. והענין הוא, דמהטעמים על זה שהתהוות עוה"ז התחתון היתה באופן שבתחלה נתהוו עולמות העליונים ועל ידם דוקא נעשה ההתהוות דעוה"ז התחתון (אף שלכאורה הי' צריך להיות מלכתחילה ההתהוות דעוה"ז התחתון), הוא, כי ענין דירה בתחתונים הוא שהתחתונים (הנבראים דעוה"ז התחתון) יהיו בטלים לאלקות, וזה נעשה ע"י שהתהוות התחתונים הוא מהעליונים. דע"י שמשיגים שהחיות שבהם הי' כלול תחילה בהעליונים ואח"כ ירד למטה (ועד לירידה באין ערוך), נעשה בהם ענין הרצוא ליכלל בשרשם, שע"י הם בטלים ממציאאטם. ויש לומר, דענין זה מרומז גם בהכלל שכל ירידה היא לצורך עלי'. דנוסף להפירוש שהכוונה דהירידה היא בכדי שע"ז תהי' עלי' למדריגה נעלית יותר מהמדריגה שלפני הירידה, יש להוסיף בזה עוד פירוש, שהכוונה בהירידה (וההשתלשלות) דעולמות [היינו בזה שהתהוות עוה"ז התחתון היתה באופן שבתחילה נתהוו עולמות העליונים וירדו ממדריגה למדריגה (מעולם לעולם) עד שנתהווה מהם עוה"ז התחתון] הוא בכדי שהי' ענין העלי', רצוא והעלאה³². וכמו"כ הוא בנוגע להאור האלקי שמהווה את הנבראים³³, דמהטעמים על זה שבתחלה הי' האור כלול בהמאור, דאור זה הוא למעלה משייכות לעולמות [וכידוע שבאור"ס שלפני הצמצום (דהאור שלפני הצמצום הוא (בדרך כלל) אור הכלול במאור) לא הי' נתינת מקום לעולמות], וע"י הצמצום (צמצום שדרך סילוק) נמשך ממנו (מאור"ס שלפני הצמצום) אור הקו שיש לו שייכות לעולמות, ואח"כ היו עוד כו"כ צמצומים (ירידות) בהאור עד שנעשה מקור להוות את הנבראים (אף שלכאורה הי' צריך להיות מלכתחילה המשכת אור זה), הוא, בכדי שבהנבראים יהי' הרצוא והעלי' להכלל בהאור שלמעלה משייכות

32) ראה לקו"ת פינחס עז, ג (ועד"ז בסה"מ תרע"ט ע' פג. תרפ"ה ע' קג) "ותכלית הירידה היא צורך עלי' להיות מיש לאין", דענין זה (שהיש נעשה אין) הו"ע רצוא והעלאה מלמטה למעלה.

33) בענין הירידה שהיתה בהאור [הירידה לגבי האור כמו שהי' לפני הצמצום, שאז הי' כלול בהמאור, וכן הירידות בהאור שלאחרי הירידה דצמצום הראשון] — ראה לקו"ת שם. סה"מ עטר"ת שם (ע' קעט ואילך). תרפ"ה שם (ס"ע קמב ואילך).

לעולמות, ועי"ז יהיו בטלים לאלקות בתכלית הביטול, ביטול במציאות. נכידוע³⁴ שהביטול שמצד גילוי האור שלפי ערך העולמות, הוא רק ביטול היש, ואמיתית ענין הביטול, ביטול במציאות, הוא דוקא מצד האור שלמעלה משייכות לעולמות].

(ח) **וביאור** הענין בפרטיות יותר, יובן בהקדים מה שבקרבנות נאמר³⁵ ריח ניחוח ופירשו חז"ל³⁶ נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, וצריך להבין, הרי זה שאמרתי ונעשה רצוני הוא בכל המצוות, ואעפ"כ נאמר זה בקרבנות דוקא. ומבאר אדמו"ר הזקן³⁷ בהקדים מה שארז"ל³⁸ עד שלא נברא העולם ה' הוא ושמך בלבד. דשמו הוא בחינת מלכות, שהיא מקור ההשפעה וחיות הנבראים, ושמך שה' קודם שנברא העולם הוא בחינת המלכות כמו שהיתה כלולה בא"ס ב"ה, דבהיותה שם אינה בבחינת מציאות, כמו אור הכלול במאור שאינו במציאות. ואח"כ נעשה התפשטות האור והזיו להחיות³⁹ הנבראים מאין ליש. ומבאר, דזה שהאור ירד ממדריגתו (כמו שה' כלול בא"ס) להחיות הנבראים מאין ליש, הוא לצורך עלי', בכדי שיהי' מיש לאין, היינו, שהיש יהי' בטל ונכלל באור א"ס ב"ה ממש. ועפ"ז מבאר זה שבקרבנות (דוקא) נאמר ריח ניחוח (ניחוח מלשון נחת רוח), כי עיקר הנח"ר והתענוג דלמעלה הוא מזה שהיש מתבטל ונעשה בחינת אין, ועיקר הביטול יש לאין הוא במעשה הקרבנות. דענין הקרבנות הוא העלאה מלמטה למעלה, שהתחתון יוצא ומתבטל ממציאיותו ועולה (נכלל) למעלה (כדלקמן).

ולהוסיף⁴⁰, דנוסף להעלאה דהקרבן עצמו, שהבהמה שהקריבו ע"ג המזבח היתה נשרפת (מתבטלת ממציאיותה) ונכללת באש של מעלה,

34) ראה קונטרס עץ החיים פ"ו. המשך תרס"ו ע' תלו ואילך. ובכ"מ.

35) ויקרא א, ט.

36) פרש"י עה"פ. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ פינחס כח, ת. וראה גם פרש"י עה"פ תצוה כט, כה.

37) לקו"ת פינחס שם.

38) פרקי דר"א פ"ג.

39) כ"ה הלשון (להחיות הנבראים) בלקו"ת שם, אף שבענין "מאין ליש" מתאים יותר הלשון "להוות" (וכמ"ש בלקו"ת שם גופא (לאח"ז) "התהוות מאין ליש").

ואולי יש לומר, שהעלי' דהנבראים (הרצוא וההעלאה שלהם ליכלל באלקות) שנעשה ע"י ירידת האור, היא בעיקר ע"י הירידה בהאור להחיות את הנבראים*. כי ענין התהוות הוא, שהכח האלקי מהווה דבר חדש, וענין החיות הוא, שהחיות דהנבראים עצמם הוא החיות האלקי. וע"י ההתבוננות החיות שבהנבראים עצמם הוא (בעצם) בלתי מוגבל (וזה שנעשה חיות מוגבל הוא ע"י הירידה), עי"ז מתעורר הרצוא והתשוקה ליכלל בהאור כמו שהוא לפני ירידתו.

40) בכל הבא לקמן ראה לקו"ת פינחס שם עז, ג"ד.

(* אף שגם זה שהאור מהווה את הנבראים הוא ע"י ירידה (ראה המשך תער"ב ח"ב פ' שצה ואילך. ובכ"מ).

נעשה עי"ז העלאה גם במלאכים העליונים. כמ"ש⁴¹ את קרבני לחמי לאשי, אשי הם השרפים, והקרבת הוא הלחם והמזון שלהם, שמוסיף בהם כח וחיות להבטל ולהכלל באוא"ס ועד לאשתאבא⁴² בגופא דמלכא. וזהו"ע השיר שהי' בשעת הקרבת הקרבנות, כי כל עלי' היא ע"י שיר. כמארז"ל⁴³ כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכים בשיר, ומובא בלקו"ת⁴⁴ בשם ס' לקו"א של הה"מ, דבעלי השיר הם המלאכים⁴⁵ ויש לקשר זה עם הפירוש (בפשטות) שבעלי שיר הם חיות שנותנים שיר בצוארם⁴⁶, כי גם המלאכים נק' בשם חיות ובהמות⁴⁷], ופירוש יוצאין בשיר הוא, שע"י השיר שאומרים המלאכים הם יוצאים מהכלים שלהם, להתכלל באוא"ס ב"ה.

ט) **ולהוסיף**, דזה שקרבנות הו"ע ההעלאה, מובן גם מזה שנקראים בשם קרבן. [ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט⁴⁸ (עה"פ⁴⁹ לעולם ה' דברך נצב בשמים) דשמו של כל דבר אשר יקראו לו בלה"ק מורה (לא רק על ענינו אלא גם) על החיות אלקי שבו]. דקרבן הוא מלשון קירוב⁵⁰, שמתקרב לאלקות. וזה מורה על ענין ההעלאה. דבהמשכה מלמעלה למטה, החיבור שלו עם אלקות הוא ע"י שאלקות נמשך (מתקרב) אליו, וקרבן מלשון קירוב (שהוא מתקרב לאלקות) הוא, שהוא יוצא ממקומו (מציאותו) ונכלל באלקות. ויש

(41) פינחס כח, ב.

(42) זח"א ריו, ב.

(43) שבת נא, ב (במשנה).

(44) ברכה צח, א.

(45) בלקו"ת ברכה שם, שגם עליית הנשמות היא ע"י שיר. ואלי יש לומר, דזה שארז"ל "בעלי השיר יוצאין בשיר", ד"בעלי השיר" הם המלאכים* (שנק' בשם בהמות וחיות), הוא — כי העלי' דמלאכים היא שהם יוצאים מההגבלה דהגוף שמגביל אותם, משא"כ נשמות [שאינן להם גוף, כמבואר בלקו"ת ברכה שם], זה שהם צריכים לעלי' הוא לפי שההשגה שלהם מצד עצמם היא בהגבלה. ובמארז"ל הנ"ל שאומר "יוצאין בשיר" מדבר ביציאה מההגבלה דהגוף [בדוגמת יציאה כפשוטה, שהיא יציאה מהמקום שהי' שם (ולא) שיוצא מעצמותו], ועלי' זו ד"יוצאין בשיר" היא רק במלאכים ("בעלי השיר"), ולא בנשמות.

(46) פרש"י שבת שם.

(47) תניא רפל"ט. ובכ"מ.

(48) שעה"ה"א בתחלתו.

(49) תהלים קיט, פט.

(50) ראה ספר הבהיר סי' מו (קט). הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קכב הערה 15.

(* בסה"ש תש"ג ע' 111 מובא בשם אדמו"ר הזקן "כל בעלי השיר, נשמות ומלאכים, יוצאין בשיר כו', שההעלאה כו' שלהם היא ע"י ניגון ושיר". אבל בכו"כ מקומות מבוואר שבעלי השיר קאי על מלאכים. ובסה"מ תרס"ח ע' צה, אף דמבואר שם שגם העלי' דהנשמות היא ע"י שיר, מבאר שבעלי השיר קאי על מלאכים. ואולי י"ל דמ"ש בסה"ש תש"ג נשמות ומלאכים — קאי על הענין (שהעלי' שלהם היא ע"י שיר) ולא על "בעלי השיר".

לקשר זה עם מ"ש בלקו"ת⁵¹ דלהקריב הוא אותיות להקריב, דרקבון הוא ביטול בתכלית. וי"ל הביאור בזה, שההעלאה דקרבנות היא לאו"ס שלמעלה משייכות לעולמות⁵² נותירה מזה, שההעלאה דקרבנות היא למעלה עד אין קץ, כמ"ש בפע"ח⁵³, דאיתא בזהר⁵⁴ עד היכן סליק רעותא דקורבנין כו' לעילא לעילא עד א"ס], ולכן הביטול דקרבנות הוא ביטול דרקבון, ביטול בתכלית.

ועד"ז הוא בעבודת הקרבנות שבנפש האדם⁵⁵, אדם כי יקריב מכס, דירידת הנשמה למטה היא לצורך עלי', שיהי' ענין ההעלאה מלמטה למעלה, לצאת ממציאותה ולהכלל באו"ס. והעלי' שלה היא בתפלה, דתפלות כנגד קרבנות תקנום⁵⁶. וכתורת הבעש"ט⁵⁷, דזה שאדם חי אחר התפלה אין זה ע"פ טבע. כי מצד הכוונות הגדולות⁵⁸ שבתפלה הי' צריך להיות אצלו כלות הנפש, וזה שנשאר חי אחר התפלה אין זה ע"פ טבע אלא חסד גדול מהשי"ת. ויש לומר, דזה שמצד הכוונות הגדולות שבתפלה מגיעים (ע"פ טבע) לכלות הנפש, הוא, כי תפלה הוא ענין ההעלאה לצאת ממציאותו וליכלל באו"ס, בדוגמת הקרבן שהי' נשרף ונכלל באש של מעלה.

וזהו שאמרו רז"ל⁵⁹ אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ופירש רש"י⁶⁰ הכנעה ושפלות, דכיון שענין התפלה הוא שיוצא ממציאותו ונכלל באו"ס, ביטול, לכן גם ההכנה לתפלה היא הכנעה ושפלות, ביטול. אלא שהביטול דתפלה הוא מצד הקירוב לאלקות, שנוגש בו העילוי וההפלאה דאו"ס שלכן רוצה להכלל בו, והביטול שלפני התפלה הוא שמתמרר על ריחוקו מאלקות. ולכן, הביטול דתפלה הוא ביטול דכלות הנפש שהוא נכלל באלקות, והביטול שקודם התפלה הוא הכנעה ושפלות. ומבאר אדמו"ר האמצעי בהמאמר ד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו⁶¹ וכן מבאר הצ"צ במאמרו ד"ה

(51) חוקת נו, ב (מפע"ח שער ה (שער עולם העשי) פ"ג).

(52) כמובן גם מזה שמביא בלקו"ת פינחס שם (נעתק לעיל ס"ח) הענין דהוא ושמו בלבד.

(53) שער א (שער התפלה) פ"ה.

(54) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(55) ראה לקו"ת פינחס שם רפ"ג (עח, א) "ומעתה יובן ענין זה ג"כ בתפלה שכנגד הקרבנות". וי"ל, דמ"ש שם בתחלת המאמר (עז, ג) שירידת הנשמה היא צורך עלי', זה שייך לענין הקרבנות שבאדם.

(56) ברכות כו, ב.

(57) צוואת הריב"ש (הוצאת קה"ת) ס"י לה.

(58) כ"ה הלשון בצוואת הריב"ש שם.

(59) ברכות ל, ב.

(60) כ"ה (הכנעה ושפלות) בכ"מ בדא"ח בשם רש"י (סה"מ תרס"ה ס"ע קצד. תרע"ח ריש ע' צד. ה'תש"ז ע' 203. ועוד), אבל בפרש"י לפנינו אין תיבת ושפלות. וי"ל שתיבת ושפלות (שמובאת בחסידות) באה לתוספת ביאור ענין ההכנעה.

(61) שבספרו שערי תשובה ח"א (שער התפלה) כב, ד ואילך. וראה שם פ"ב (כג, סע"ג).

זה⁶², דזה שהביטול להכנעה ושפלות הוא הקדמה לתפלה, הוא כמארז"ל⁶³ כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו. ויש לומר דמ"ש בלקו"ת שלהקריב הוא אותיות להקריב הוא ע"ד הביטול שקודם התפלה⁶⁴, כי הביטול דרקבון הוא שנפסד מציאותו. אלא שע"י הרקבון נעשית אח"כ הצמיחה — בדוגמת השפלות שקודם התפלה (שעי"ז הקב"ה מגביהו בתפלה).

והנה בההתבוננות המביאה להכנעה ושפלות, שני אופנים. דבדרוש הנ"ל של אדמו"ר האמצעי⁶⁵ מבואר, שבכדי לבוא להכנעה ושפלות הוא ע"י שיתבונן בעוצם פחיתותו וגודל ריחוקו כו', ושההתבוננות תהי' בחשבון טוב ומדוקדק הנק' מארי דחושבנא. [ויש לומר, דזה שאומר שההתבוננות צריכה להיות בחשבון טוב ומדוקדק הוא ע"ד שמבאר בארוכה בשער היחוד⁶⁶, דכשהתבוננות היא בדרך כלל, השגתו בהענין היא רק בבחינת מקיף, וגם יכול להטעות את עצמו. ובכדי שתהי' אצלו השגה אמיתית ופנימית הוא ע"י ההתבוננות בדרך פרט. אלא שלאחרי שמתבונן בהפרטים צריך לעיין ולהתבונן בהכלל. [ואומר שם⁶⁷, שכן קיבל אביו (אדמו"ר הזקן) מהה"מ בפ"י גמור]. ויש לומר, דזה שאומר שההתבוננות צריכה להיות בחשבון טוב ומדוקדק הוא שיתבונן בהפרטים. דנוסף לזה שחשבון (בכלל) הוא חשבון דהפרטים, הרי חשבון מדוקדק הוא שמדייק בכל פרט]. ובדרוש הנ"ל דהצ"צ מוסיף⁶⁸, דענין מארי דחושבנא הוא ע"ד מארז"ל⁶⁹ עה"פ⁷⁰ בואו חשבון, בואו ונחשוב חשבוננו של עולם. החשבון דתכלית הירידה דבריאת העולם והתכלית דירידת נשמתו לעולם הזה, שהירידה היא צורך עלי'. וכשיתבונן שהוא אינו משלים הכוונה שבשבילה ירדה נשמתו למטה, יבוא לידי שפלות.

והחילוק דשני הענינים הוא, דלהביאור שהשפלות (הכובד ראש שקודם התפלה) היא ע"י ההתבוננות בעוצם פחיתותו וגודל ריחוקו, זה שהשפלות (כובד ראש) היא הכנה לתפלה, הוא מפני שע"י הביטול מגיעים לדרגות הכי נעלות, דכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו. ולהביאור שהשפלות היא ע"י ההתבוננות שכוונת הירידה היא לצורך עלי', זה שהשפלות היא הכנה

(62) שבאוה"ת פ' ראה ע' תרפו ואילך. וראה שם ע' תרפו.

(63) עירובין יג, ב.

(64) ראה גם אוה"ת שם, דהכובד ראש שקודם התפלה הו"ע הרקבון שלפני הצמיחה.

(65) פ"ג (כג, ד).

(66) פ"ד.

(67) בסוף הפרק (ה, א).

(68) בה"קיצור" שנדפס באוה"ת שם בשוה"ג (אבל בפנים המאמר הוא ע"ד המבואר בשער

התפלה לאדמו"ר האמצעי).

(69) ב"ב עח, ב.

(70) חוקת כא, כז.

לתפלה הוא (לא רק מצד מעלת הביטול, אלא גם) שענינה דשפלות זו עצמה שייכת לתפלה. כי בכדי שיורגש אצלו הירידה (ושהכוונה דהירידה היא לצורך עלי") הוא ע"י ההרגש דעילוי והפלות האלקות. וכל שירגיש יותר העילוי דאלקות ירגיש יותר גודל הירידה. וכיון שהשפלות שלו היא מזה שלא השלים כוונת הירידה, הרי בהשפלות שלו נרגש קצת העילוי דאלקות. ולהעיר ממ"ש אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו⁷¹, שקודם התפלה צריך לחשוב מרוממות האל יתברך ושפלות האדם, דיש לומר, שהמחשבה בשפלות האדם אינה ענין בפ"ע אלא המשך ותוצאה מהמחשבה ברוממות האל⁷². ועפ"ז, זה שהכובד ראש הוא הכנה לתפלה הוא לא רק מצד מעלת הביטול אלא גם מפני שבהכובד ראש נרגש רוממות האל, ענין התפלה. אלא שההתבוננות ברוממות האל היא בנוגע לשפלות האדם, ולכן, ע"י התבוננות זו בא להכנעה ושפלות. וההתבוננות שבתפלה היא ברוממות האל עצמה, והביטול שע"י התבוננות זו הוא (לא הכנעה ושפלות, אלא) שנכלל באלקות (כנ"ל סעיף ט).

יא) **ולהוסיף**, שהחילוק בין ההתבוננות שקודם התפלה וההתבוננות שבתפלה הוא גם בהענין דרוממות האל עצמו. דזה שהביטול בתפלה הוא שמתבטל לגמרי (בדוגמת הקרבן שהי' נשרף באש שלמעלה), ביטול דכלות הנפש (כמובא לעיל ס"ט מהבעש"ט), הוא, לפי שההתבוננות דתפלה (ק"ש) היא באו"ס שלמעלה משייכות לעולמות, דכולא קמי' כלא חשיב⁷³, ההתבוננות⁷³ דהוי' אחד. ומבאר אדמו"ר מהר"ש⁷⁴, דענין (בחינת) אחד הוא כמו אנת⁷⁵ הוא חד ולא בחושבן. ומבאר, דבענינים שהם בערך זל"ז (אלא שאחד גדול ונעלה מהשני) שייך ענין החשבון בכמות ואיכות העילוי דאחד לגבי השני. וכמו אצילות ובי"ע, שיש ביניהם איזה ערך [דהגם שיש פרסא בין אצילות ובי"ע, מ"מ התהוות חכמה דבריאה מחכמה דאצילות היא ע"י שהחכמה דאצילות עצמה מתלבשת בהפרסא וגורמת התהוות חכמה דבריאה⁷⁶], לכן, שייך חשבון בגודל העילוי דאצילות לגבי בי"ע. אבל לגבי או"ס שכל העולמות (גם עולם האצילות) הם באין ערוך לגבי [והתהוותם היא ע"י הצמצום, דענין הצמצום הוא התעלמות האור⁷⁶], אין שייך שם ענין החשבון, אנת הוא חד ולא בחושבן. וע"י התבוננות זו יבוא להאכה דמי⁷⁷ לי

(71) או"ח הל' תפלה סצ"ח ס"א.

(72) ולהעיר, דברמ"א או"ח שם איתא "ובשפלות האדם". ויש לומר, דלשון "ובשפלות" משמע שהמחשבה ברוממות האל והמחשבה בשפלות האדם הם שני ענינים (שויס), ולכן כתב אדה"ז "ושפלות".

(73) ראה לקו"ת פינחס שבערה 55.

(74) סה"מ תרכ"ז ע' קלז. ומדבר שם בענין שתפלות כנגד קרבנות תקנום.

(75) תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו) יז, א.

(76) תו"א וירא יד, ג — הובא בסה"מ תרכ"ז שם.

(77) תהלים עג, כה.

בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, שלא יהי' לו חפץ לא בג"ע התחתון (ארץ) וגם לא בג"ע העליון (שמים) אלא לו לבדו. וע"ד מ"ש אדמו"ר הזקן⁷⁸ איך וויל זע גאָר ניסט איך וויל ניט דאיינ ג"ע איך וויל ניט דאיינ עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין.

וממשיך בהמאמר⁷⁹, דזה שנאמר ועמך לא חפצתי (חפצתי דייקא), הוא כי לשון רצון הוא (גם) בחיצוניות הרצון, ועד שגם רצון שבא ע"י כפי' נקרא רצון, כמו כופין⁸⁰ אותו עד שיאמר רוצה אני⁸¹, וחפץ הוא פנימיות הרצון. וזהו ועמך לא חפצתי, כי רצון (חיצוניות הרצון) יש לו גם בהגילויים דסדר ההשתלשלות, אלא שהחפץ שלו (פנימיות הרצון) הוא בעצמות אוא"ס. ויש לומר, דזה שיש לו רצון בהגילויים דסדר ההשתלשלות הוא, כי כמו שמלמעלה למטה, ההתהוות דעוה"ז התחתון מהעצמות היא ע"י אמצעות הגילויים, כולל גם הגילויים דהשתלשלות, עד"ז הוא בהעלי' מלמטה למעלה, שהעלי' וההתכללות בעצמות אוא"ס היא ע"י הגילויים דהשתלשלות, ולכן הוא רוצה בהם. אלא שהרצון בהם הוא חיצוניות הרצון, בכדי שעל ידם יגיע לעצמות אוא"ס. ולהעיר, דבכ"מ⁸² מבואר בפירוש הכתוב⁸³ כי חסד חפצתי ולא זבח, שהחפץ, פנימיות הרצון, הוא שיהי' חסד, המשכה למטה, והרצון בזבח (קרבתו), העלאה מלמטה למעלה, הוא רק חיצוניות הרצון בשביל ההמשכה שנעשית ע"י ההעלאה. ובמאמר זה משמע, שהחפץ, פנימיות הרצון [דישראל, ומזה מובן שכ"ה גם למעלה, כי ישראל הם בניו דהקב"ה, ורצון הבן הוא רצון האב], הוא גם בהעלאה מלמטה למעלה.

יב) וממשיך בהמאמר⁷⁹, דהגם שהאבה דמי לי בשמים ועמך לא חפצתי היא (בעיקר) בנפש האלקית, מ"מ, ע"י אריכות ההתבוננות, גם נפש הבהמית תסכים לזה. דזהו שלאחרי שמע ישראל גו' אחד נאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך⁸⁴, שע"י ההתבוננות דנפש האלקית (שמע

78) שרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, סע"א). וי"ל, דענין ועמך לא חפצתי שבסו"מ תרכ"ז שם, הוא התשוּקָה לאור א"ס שכל העולמות הם באין ערוך לגבי' (כנ"ל בפנים), וזה שאדה"ז אמר "איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין" הוא שאינו חפץ גם בהאור (גם בהאור שלפני הצמצום, כולל גם דרגות הכי נעלות שבו) וחפצו הוא רק בהעצמות, "דיך אַליין".

79) בסו"מ תרכ"ז שם ע' קלח.

80) תו"כ ופרש"י עה"פ ויקרא א, ג. ערכין כא, א (במשנה).

81) כ"ה גם בלקו"ת שה"ש כח, ד, דמזה (כופין אותו עד שיאמר רוצה אני) מוכח שגם רצון שמצד כפי' נק' רצון. ואין סתירה לזה ממ"ש הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שזהו רצונו וחפצו האמיתי — דכיון שהוא חושב שרצונו הוא רק מפני הכפי' ואעפ"כ אומר רוצה אני (ולשון זה מובא בתורה), מוכח, שגם זה נקרא רצון.

82) ראה סו"מ מלוקט ח"ה ע' קפא, ובהנסמן שם.

83) הושע ו, ו.

84) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א (במשנה). ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

ישראל) בענין אחד, אנת הוא חד ולא בחושבן, גם נפש הבהמית באה לאהבה זו. וכמו שמבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תרס"ו⁸⁵, דע"י שנפש האלקית מבינה ומשיגה הענין דהוי' אחד, פועל זה גם על נפש הבהמית שתבין עכ"פ שבהכרח לומר כן, אף שהענין עצמו אינו מושג אצלה. ומוסיף (בהמשך תרס"ו) עוד ענין, דכיון שנפש האלקית מלובשת בנפש הבהמית, לכן, בהרשפי אש דנפש האלקית נשרף ונכלה גם נפש הבהמית. ולהוסיף, דע"י שנפש הבהמית נכללת בהרשפי אש דנפש האלקית, נמשך גילוי נעלה יותר מהגילוי שנמשך ע"י האהבה דנפש האלקית. וכמבואר בהמשך ההילולא שע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא נמשך האור שבכולהו עלמין בשוה, אור שלמעלה משייכות לעולמות. [ולהעיר, דענין זה מבאר בההמשך גם בסיום וחותם פרק שני, בהמשך להמבואר שם שנה"ב עולה ונכלל ברשפי אש דנפש האלקית].

וע"י מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות⁸⁶, שעיקר הענין דאתכפיא ואתהפכא הוא בזמן הגלות, נעשה המשכת עיקר שכינה בתחתונים עוד יותר מכמו שהי' בביהמ"ק, אלא שעכשיו הוא בהעלם והגילוי דהמשכה זו יהי' לע"ל. ויהי רצון שבקרוב ממש יקויים מ"ש בפרשתינו⁸⁷ ובני ישראל יוצאים ביד רמה ובריש גלי⁸⁸, ושכל זה יהי' בקרוב ממש.

(85) ע' קלה.

(86) ראה תניא רפל"ז.

(87) בשלח יד, ח.

(88) תרגום אונקלוס עה"פ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 874, דבתיבת בריש מרומז שמו של בעל

ההילולא, עיי"ש בארוכה.